

LISZT FERENC ZENEMŰVÉSZETI EGYETEM
DOKTORI ISKOLA

SZEFCSIK ZSOLT JÓZSEF

**ZENEKARI KULTÚRA MAGYARORSZÁGON
A XVIII-XIX. SZÁZAD FORDULÓJÁN
(1790-1813)**

**CÍMŰ DOKTORI ÉRTEKEZÉSÉNEK
TÉZISEI**

BUDAPEST, 2008

A hazai zenekari élet fejlődése szempontjából fontos, ám eddig kevésbé vizsgált korszakának behatárolása

A XVIII. század második fele az arisztokratikus zenekultúra, ezen belül a zenekari élet virágzó korszaka Európa szerte, így Magyarországon is. A hazai főnemesség által fenntartott élvonalbeli zenekarok — a Joseph Haydn vezette Esterházy zenekar, Batthyány hercegprímás első, pozsonyi együttese, vagy a szintén Pozsonyban működött Erdődy–opera zenekara — tevékenységével számos tanulmány foglalkozik részletesen.

Az elit együttesek többségének az 1780-as évek végéig történő feloszlata és a XIX. század második évtizedétől súlypontját tekintve már polgári alapon szerveződő zenekarok kialakulása között eltelt mintegy negyed század eseményeinek, a változást előidéző folyamatoknak, illetve az ebben az időszakban működő hazai zenekarok repertoárjának részletei azonban mindezidáig nem kerültek reflektorfénybe.

A vizsgált korszak kezdőpontjául a szerző ezért választotta 1790-et, Esterházy I. Miklós herceg halálának, s egyben a Joseph Haydn vezette eszterházi zenekar feloszlatásának évét, mely kétségtelenül a megelőző jelentős korszak lezárását, egyben az addigiaktól eltérő irányú továbbfejlődés kezdetét jelzi a magyar zenetörténetben, míg végpontjául 1813-at, Esterházy II. Miklós kismartoni zenekara megszűnésének évét, mely az arisztokrácia által fenntartott reprezentatív, nagy létszámú együttesek utolsó hazai képviselőjének történetére tett pontot. A két dátum között eltelt időszak a hazai zenekari élet fejlődésének és átalakulásának jelentős periódusa.

Történeti előzmények

A dolgozat a történeti előzmények áttekintésében részletezi a legkorábbi hazai zenekarok tényleges működése, valamint létszáma meghatározásának szempontjait, majd a rendelkezésre álló források alapján rendszerezi

— az 1686 előtti hazai hangszeres együtteseket,

— a magyarországi zenekarokat a XVII. század végétől 1790-ig.

A XVIII—XIX. század fordulója magyarországi zenekari kultúrájának részletes vizsgálata

A vizsgált korszak egyértelműen legátfogóbban dokumentált együttese, egyben az időszak egyetlen nemzetközileg is jegyzett magyarországi zenekara Esterházy II. Miklós kismartoni együttese, melynek hazai viszonylatban egyedülálló módon összetételére, repertoárjára, hangszerparkjára, sőt próbarendjére vonatkozólag is nyerhetünk információkat a fennmaradt forrásokból. Ráadásul — néhány kivételtől eltekintve, mint Georg Druschetzky Budán, vagy Georg Lickl Pécsen — e zenekar körül találjuk meg az időszak legjelentősebb hazánkban tevékenykedő komponistáit: Joseph Haydn és Hummel személyében. Mindazonáltal a szakirodalom figyelme eddig sokkal inkább a Haydn vezette első — fénykorát az 1770–80-as években élő — eszterházyi zenekar felé irányult, míg a későbbi kismartoni évek jelentős eseményei, például a rendkívül modern — egyes bemutatókkal az általában mintának számító Bécset is megelőző — operai repertoár

kialakítása, és az ehhez társuló mozgalmas zenekari élet részletei háttérben maradtak.

A tanulmány részletesen elemzi a kor belpolitikai változásai révén kulturálisan kezdeményező helyzetbe kerülő, s az időszak folyamán Pozsonytól a közigazgatás mellett a zenei élet vezető szerepét is átvevő Pest-Buda zenekari életének fejlődését, valamint — elsősorban a színházi élet zenekari vonatkozásai és a jelesebb zenei akadémiák bemutatásán keresztül — a polgári szerveződések térhódítását.

Bemutatásra kerül a kor többi, jelentős zenekari étellel rendelkező hazai városa is, kiemelve azokat a zenei központokat, ahol a fejlődés valamely különleges, az átlagtól eltérő irányt vett — mint például Veszprém egyházi zenekarának különleges, világias elemekkel dúsított repertoárja —, vagy ahol egy-egy kiváló személyiség működése emelte átlag fölé a város zenekarának életét, mint Georg Lickl négy évtizedes működése Pécsen.

A korszak zenekari életének a források alapján vizsgálható gyakorlati aspektusai: ülésrend és hangszerpark

Míg a kor zenekari életének egyes gyakorlati oldalairól — mint hangolás, intonáció — egyáltalán nem tudósítanak a hazai források, néhány fennmaradt ábrázolás nyomán mód nyílik bizonyos ülésrendi sajátosságokra következtetnünk, valamint egyes inventáriumok, illetve nem utolsósorban a mai napig meglévő hangszerek alapján — korlátozott mértékben — képet kaphatunk korabeli zenekaraink hangszerparkjáról is.

Összefoglalás

A XVIII-XIX. század fordulójának magyarországi zenekari életét konkrétan vagy áttételesen érintő nagyszámú forrásadat rendszerezett áttekintése alapján a szerző igazolva látja az alábbi megállapításokat:

1. A XIX. század fordulóján a magyarországi zenekari élet központja Pozsonyból és környékéről Pest-Budára helyeződött át.
2. A zenekari élet fenntartásának súlypontja a korszak folyamán az arisztokráciától polgári szerveződések körébe került.
3. Az időszak hazai zenekarainak repertoárja korszerűség tekintetében lépést tartott az etalonnak tekintett bécsivel.

A szerzőnek az értekezés tárgykörében megjelent publikációi

Georg Druschetzky: F-dúr szimfónia

CD kísérfűzet

Buda Records BUV-001 Budapest, 1997

Johann Nepomuk Hummel: Missa Solemnis in D, Te Deum

CD kísérfűzet

Hungaroton HCD 32004 Budapest, 2001

Johann Nepomuk Hummel egyházzeneje

in: Magyar Egyházzene VIII (2000/2001) 353-360.

Magyar Egyházzenei Társaság, Budapest

Johannes Matthias Sperger művei kürtre és zenekarra

CD kísérfűzet

Hungaroton HCD 32145 Budapest, 2003

Georg Druschetzky művei üstdobokra zenekari kísérettel

CD és DVD kísérfűzet

Hungaroton HCD /HDVD 32236 Budapest, 2005

Georg Druschetzky: Oboanégyesek

CD kísérfűzet

Hungaroton HCD 32491 Budapest, 2007